

УДК 339.727

І. П. Гайдущкий,
к. е. н., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії менеджменту ФММ,
НТУУ "КПІ"

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНЕ КОРПОРАТИВНЕ ІНВЕСТУВАННЯ СТАЛОГО НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ

I. Gaidutskiy,
PhD in Economics, researcher at management and marketing faculty research laboratory
of national technical university of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

TRANSNATIONAL CORPORATE INVESTMENT IN SUSTAINABLE LOW-CARBON DEVELOPMENT

У статті розкрито обмеженість інвестиційних можливостей міжнародних екологічних структур та великий інвестиційний потенціал ТНК для інвестування сталого низьковуглецевого розвитку з використанням картельних угод, державно-приватних партнерств та інших форм і механізмів. Обґрунтовано, що обмежені можливості екологічних структур зумовлені відсутністю системних механізмів формування їх фінансових ресурсів та незкоординованість їх діяльності. Доведено, що низький рівень залучення до інвестування сталого низьковуглецевого розвитку ТНК, які володіють великими обсягами капіталу, зумовлений відсутністю ефективною і єдиною в глобальному масштабі системи регулювання та мотивації залучення коштів ТНК в цю сферу шляхом впровадження глобальних інвестиційних режимів.

The article deals with the the problem of limited investment opportunities that international environmental institutions have and covers the large investment potential for investment that have TNC and that can be invested into sustainable low-carbon development using cartel agreements, public-private partnerships and other forms and mechanisms. The article justifies that the financial capacity of environmental agencies is limited due to lack of systematic mechanisms of formation of financial resources and disorientation of their activities. The author proves that the low level of investments in sustainable low-carbon development from multinationals that own large amounts of capital, is due to the lack of effective and united global system of regulation and motivation of TNCs to raise funds in this area by implementing global investment regimes.

Ключові слова: Транснаціональне інвестування; корпоративне інвестування; принципи відповідальних інвестицій; принципи екватора; вуглецеві, кліматичні принципи інвестування; інвестиційні можливості ТНК; сталий низьковуглецевий розвиток.

Key words: Transnational investment; corporate investment; principles of responsible investment; equator principles; carbon, climate investment principles; TNC investment opportunities; sustainable low-carbon development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Перехід до сталого низьковуглецевого розвитку вимагає великих фінансових ресурсів. Однак країни, які мають велику потребу в інвестиціях для енергоконверсії далеко не завжди мають кошти, навіть у мінімальних обсягах. Отже, проблема залучення таких коштів має транснаціональний характер. Разом з тим необхідний для цього капітал в достатніх обсягах у світі є. У передкризові роки (2008) річні обсяги прямих іноземних інвестицій у світі перевищували 2 трлн доларів. Значна частина з них може бути залучена у сферу інвестування сталого низьковуглецевого розвитку. Найбільшими обсягами іноземного капіталу, як показують дослідження, володіють транснаціональні корпорації (ТНК), якими є і великі

банки. На них припадає основний обсяг прямих іноземних інвестицій світу. Звідси очевидні великі можливості в залученні капіталів ТНК до фінансування сталого низьковуглецевого розвитку. Актуальність цілей і завдань глобальної політики дає достатньо підстав для залучення великого приватного капіталу в особі ТНК в сталий низьковуглецевий розвиток. Однак для цього мають бути створені сприятливі умови і система мотивації. Дослідженню та опрацюванню цих питань присвячена дана стаття, що й визначає її актуальність.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значну увагу дослідженню питань інвестування сталого низьковуглецевого розвитку приділяють: Андреева Н. [1],

Вовк С. [2], Герасимчук І. [3], Доспехова Е. [4], Люмжінова К. [3], Полонська Ю. [5], Сафонов В. [6], Харічков С. [7], Шорна А. [3] та інші. Однак питання організаційних форм та механізмів залучення приватного іноземного капіталу до транснаціонального інвестування сталого низьковуглецевого розвитку досліджені недостатньо.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розкриття неадекватності використання великих інвестиційних можливостей транснаціональних компаній в тому числі великих банків для інвестування сталого низьковуглецевого розвитку, обґрунтування організаційних форм і механізмів залучення великих приватних капіталів через картельні угоди та державно-приватні партнерства урядів з ТНК.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зараз у світі більше ста міжнародних організацій, які в тій чи іншій формі займаються проблемами навколишнього середовища. Найбільш авторитетна з них — Організація Об'єднаних Націй (ООН). Багато ініціатив і заходів цієї організації присвячені екологічним проблемам. Одна з таких — заснування у 2000 р. Глобального договору ООН, який включає десять принципів, три з яких стосується навколишнього середовища. Ці принципи спрямовані на інтеграцію цілей розвитку тисячоліття в практику бізнесу. До ініціативи Глобального договору вже приєдналися близько 7 тис. організацій-партнерів, у т.ч. 5 тис. компаній з 130 країн. Серед них сотні банків, страхових та інших фінансових компаній. Глобальний договір є добровільною ініціативою і передбачає набір призначених цінностей. Важлива роль Договору — мотивація до інтеграції зусиль, консолідації капіталів та їх спрямування на охорону навколишнього середовища [3].

Важливим заходом сприяння інвестуванню сталого низьковуглецевого розвитку є Фінансова ініціатива Програми ООН з навколишнього середовища (ФІ ЮНЕП) [8]. Мережа цієї ініціативи в даний час об'єднує понад 200 учасників (головним чином банків і страхових компаній). Кожна фінансова організація, що приєднується до ФІ ЮНЕП, підписує її Декларацію і тим самим бере зобов'язання з формування механізмів для досягнення спільних цілей, які сприяють сталому екологічному розвитку [3].

В контексті політики Глобального договору у 2006 р. ФІ ЮНЕП була заснована програма "Принципи відповідальних інвестицій (ПВІ) [9]. Ці принципи вже підписали понад 850 фінансових інститутів, в тому числі інвестиційні фонди, банки, компанії з управління активами, інші ТНК. З них 40% з Європи, 25% — з Північної Америки, ще 15% — з Океанії, сукупні активи під управлінням яких перевищують 18 трлн доларів [10].

У 2003 році десятима транснаціональними банками у співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК) запроваджені так звані принципи Екватора [11]. Ці принципи, які підтримує вже близько 70 банків, застосовуються для проектного фінансування великих, складних і дорогих проєктів, вартістю більше 10 млн доларів. За принципами Екватора щорічно фінансується близько 70 млрд дол. Це найбільш вражаючий приклад добровільних механізмів проектного фінансування [3; 4; 5]. Таке фінансування особливо прийнятне для сталого низьковуглецевого розвитку.

Серед низки фінансово-інвестиційних ініціатив міжнародного характеру найбільшого поширення набули принципи відповідальних інвестицій. На другому місці — фінансова ініціатива. Однак це далеко не повний перелік структур та ініціатив, які в тій чи іншій мірі сприяють залученню інвестицій у сталий низьковуглецевий розвиток. Враховуючи неформальний характер об'єднання зусиль ТНК в цих ініціативах та принципах і разом з тим узгоджувальний характер

роботи, цю групу інвесторів можна назвати картельною (картель — узгоджена діяльність).

У 2008 р. п'ять провідних фінансових інститутів, банки (Credit Agricole, HSBC, Standard Chartered, і страхові компанії Swiss Re і Munich Re) підписали нові принципи (відомі як кліматичні принципи), розроблені з метою управління ризиками та можливостями, викликаними зміною клімату. У травні 2008 р. Standard Chartered, ADB і Johnson Controls оголосили про своє партнерство в рамках проєкту, названого The Energy Efficiency Multi-Project Financing Programme з обсягом фінансування 114 млн дол. для сприяння інвестування сталого низьковуглецевого розвитку. Завдяки реалізації цієї програми бізнес зможе щорічно заощадити від 20 до 40% енерговитрат [5].

Ще конкретнішою програмою сприяння інвестуванню сталого низьковуглецевого розвитку є вуглецеві принципи (Carbon Principles). Ці принципи розроблені в 2007 р. шістьма найбільшими банками США. За цими принципами всі проєкти з будівництва енергетичних об'єктів, фінансовані за участю банків-учасників, мають пройти спеціальний екологічний аудит. Таким чином, банки-учасники заохочують інвестиції у енергоконверсію [3].

Міжнародна фінансова корпорація (МФК), яка здійснює інвестиції в приватному секторі, теж має ряд екологічних стандартів, які застосовуються до всіх проєктів. МФК вимірює вуглецевий "слід" свого інвестиційного портфеля. Всі нові проєкти МФК в реальному секторі зобов'язані звітувати по викидах парникових газів перед затвердженням. МФК навіть розробила інструмент для оцінки викидів парникових газів [5].

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інші міжнародні і регіональні банки аналогічного типу використовують більшість механізмів екологічної відповідальності, запропонованих МФК. Енергоефективність є невід'ємною складовою бізнесу в кожній сфері кредитної діяльності цих банків [5].

Однак найбільш потужними інвесторами у світовій економіці є ТНК, які водночас поки що дуже мало інвестують у сталий низьковуглецевий розвиток. Тим не менше, у долученні ТНК до інвестування сталого низьковуглецевого розвитку є взаємні передумови та інтереси, які загалом підпорядковані цивілізаційним цілям. З одного боку, ТНК є великими продуцентами вуглецевих викидів, з другого — вони є потужними продуцентами нових технологій, у т.ч. у сфері енергоконверсії. Тобто ТНК є одночасно частиною самої проблеми та способів її розв'язання. Проведені дослідження дали можливість з'ясувати спільність інтересів сталого низьковуглецевого розвитку та зростання ТНК.

Інтереси сталого низьковуглецевого розвитку та ТНК збігаються насамперед у глобалізації економіки. Реалізація антивуглецевої політики можлива насамперед в умовах транснаціональної економічної діяльності. Тому, на думку експертів Світового банку, при правильному виборі стратегічних ініціатив, стимулів та режиму регулювання, ТНК можуть і повинні вносити істотний внесок у боротьбу зі зміною клімату [12].

Інвестиційні проєкти розвитку безвуглецевої енергетики є високо інноваційними і вимагають великих обсягів фінансування НДДКР. Але однією з характерних рис сучасних ТНК якраз є їхні величезні витрати на НДДКР. На частку ТНК у світі припадає більше 80% зареєстрованих патентів, ноу-хау, ліцензій і фінансування світових НДДКР [13]. Тобто рівень концентрації фінансування НДДКР у ТНК дуже високий, що цілком відповідає високому рівню наукоємності та інноваційноємної низьковуглецевої економіки.

Успіх залучення капіталів ТНК до інвестування сталого низьковуглецевого розвитку можливий на базі державно-приватного партнерства (ДПП), коли інтереси приймаючих країн і ТНК співпадають. Тому уряди зацікавлені у залученні

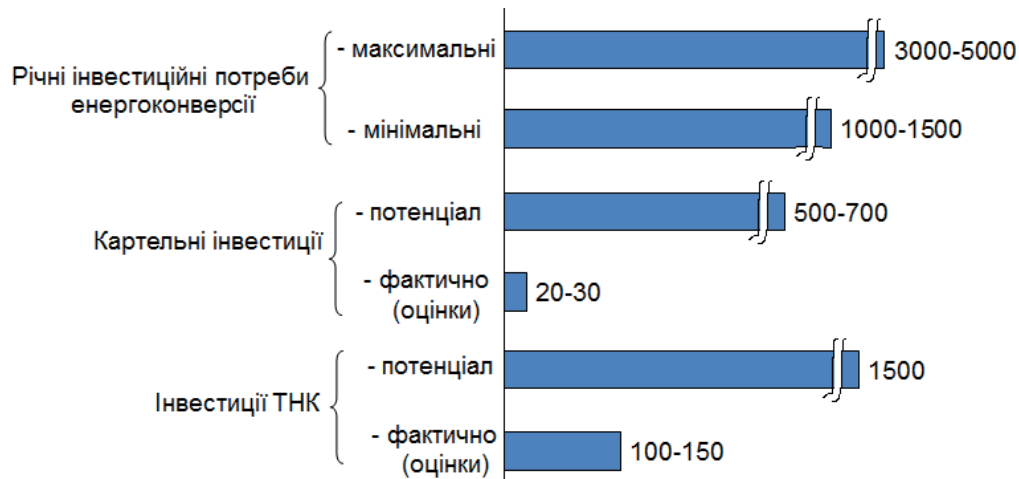

Рис. 1. Інвестиційні потреби енергоконверсії, потенціал та оціночні інвестиції, млрд дол.

Джерело: розроблено автором за експертними оцінками [3; 5; 10].

капіталів як "чужих", так і "своїх" ТНК, шляхом укладення різних політичних, економічних і торгівельних союзів і міжнародних договорів. ТНК в такій співпраці теж дуже зацікавлені, і у більшості випадків є ініціаторами співпраці [6].

Таким чином, транснаціональна інноваційна та інвестиційна діяльність ТНК є дуже сприятливою для забезпечення сталого низьковуглецевого розвитку в глобальному масштабі. Це досягається завдяки спільності їх інтересів, а також: 1) стимулювання транснаціональної відкритості та економічної інтеграції; 2) міжнародного регулювання сталого низьковуглецевого розвитку, особливо енергоконверсії; 3) транснаціональної гармонізації механізмів регулювання та здійснення антивуглецевої політики.

Однак, недивлячись на великі потреби в капіталі для сталого низьковуглецевого розвитку та великі інвестиційні можливості ТНК, статистика відстежує поки що дуже незначні обсяги вкладених інвестицій. Наприклад, щорічні загальні інвестиції у відновлювальну енергетику в останні роки становлять в межах 200—250 млрд дол. Водночас загальні зарубіжні інвестиції ТНК сягають 1,5 трлн дол. Отже на відновлювальну енергетику з них припадає не більше 15%. Це дуже мало, якщо врахувати загальну частку ТНК в іноземних інвестиціях (близько 90%) та високу інвестиційну ємність сталого низьковуглецевого розвитку. Виходячи з останнього аргументу, на відновлювальну енергетику, за нашими припущеннями, мало б направлятися не менше половини іноземних інвестицій ТНК. Однак це лише припущення, оскільки офіційної світової статистики прямих іноземних інвестицій ТНК у безвуглецеву енергетику досі немає.

Такий стан з інвестуванням великого капіталу ТНК у сталий низьковуглецевий розвиток зумовлений, як показують дослідження, багатьма причинами.

Перше. Відсутність глобальної (всеохоплюючої), радикальної та зобов'язуючої антивуглецевої політики.

Друге. Вичікувальною позицією ТНК щодо подальшого зростання інвестиційної привабливості сталого низьковуглецевого розвитку з урахуванням комплексу чинників: екологічних, економічних, енергетичних, політичних, соціальних.

Третє. Відсутність або недостатня неефективність механізмів стимулювання залучення транснаціональних інвестицій в низьковуглецеву економіку.

У зв'язку з цим пошук шляхів мотивації ТНК до залучення їх великих капіталів до інвестування сталого низьковуглецевого розвитку є дуже актуальним завданням. ТНК, володіючи великими ресурсами і технологічними можливостями можуть суттєво підсилити інвестиційний процес в сталий низьковуглецевий розвиток.

Із проведених досліджень стало очевидно, що іституційно-анальне забезпечення транснаціонального інвестування сталого низьковуглецевого розвитку має досить розгалужену мережу. Сюди входять чисельні транснаціональні корпорації (ТНК), які безпосередньо інвестують у низьковуглецеву економіку та численні міжнародні організації (формальні і неформальні), які покликані сприяти транснаціональному інвестуванню цієї сфери. Річний інвестиційний потенціал цих структур оцінюється в трильйони доларів, що відповідає щорічним інвестиційним потребам низьковуглецевої економіки. Однак цей потенціал спрямований у низьковуглецеву економіку поки що менше ніж на 10%, що приблизно настільки ж відповідає річним інвестиційним потребам низьковуглецевої економіки (рис. 1).

Між тим глобальний характер системної діяльності ТНК в найбільш повній мірі відповідає транснаціональному характеру інвестування сталого низьковуглецевого розвитку та розв'язанню проблеми скорочення вуглецевих викидів. Практично по всіх основних напрямках діяльності інтереси, можливості і потреби ТНК і сталого низьковуглецевого розвитку співпадають. Звідси очевидно, що низький рівень фактичного інвестування ТНК в сталий низьковуглецевий розвиток зумовлений відсутністю глобальної антивуглецевої політики, яка б обов'язково імплементувалась в діяльність ТНК.

Великі інвестиційні можливості мають так звані картельні формування, які представляють собою неформальні об'єднання за певними (як правило, екологічними) принципами та інтересами. До числа таких належать: 1) "формування відповідальних інвестицій"; 2) "фінансова ініціатива"; 3) "принципи Екватора"; 4) "кліматичні принципи"; 5) "вуглецеві принципи" та ін. Ці неформальні формування володіють великим інвестиційним потенціалом та відповідною ініціативою спеціалізованого інвестування у низьковуглецеву економіку та енергетику. Однак їх реальні інвестиційні вкладення у низьковуглецеву економіку та енергетику поки що менші 5% їх потенціалу та інвестиційних потреб у цій сфері. Причини ті ж, що і по ТНК — відсутність централізованої у глобальному масштабі антивуглецевої політики, яка була б обов'язковою по відношенню до фінансових установ.

Водночас і картельні і корпоративні формування об'єднує спільність причин низької участі в інвестуванні сталого низьковуглецевого розвитку. Головна причина — використання коштів за власними бізнесовими інтересами з тією лише різницею, що в одних випадках з певним дотриманням екологічних вимог, а в других — без такого обов'язкового дотримання. До того ж дотримання екологічних вимог

дуже слабка форма мотивації транснаціонального інвестування сталого низьковуглецевого розвитку. Натомість потрібна така система мотивації, особливо ТНК, яка б спонукала їх повністю вкладати кошти у енергоконверсію, особливо в розвиток відновлювальної енергетики. При цьому великі обсяги капіталу, якими володіють ТНК, в т.ч. фінансові, варті того, щоб були розроблені потужні механізми мотивації цих структур вкладати потужні інвестиції у сталий низьковуглецевий розвиток.

ВИСНОВКИ

1. Недивлячись на велику численність міжнародних екологічних організацій, задекларованих у сприянні інвестування сталого низьковуглецевого розвитку, їх реальна інвестиційна участь у цій сфері поки що дуже скромна. Зумовлено це низкою причин: добровільний характер створення та діяльності; велика чисельність проектів та розпорошеність ресурсів; відсутність координації інвестиційних заходів; відсутність системної економічної бази діяльності.

2. Найбільш потужними інвесторами є ТНК, які володіють великим економічним і фінансовим потенціалом. Прийнятність ТНК для інвестування сталого низьковуглецевого розвитку — це спільність їх інтересів. Однак роль ТНК в інвестуванні сталого низьковуглецевого розвитку поки що дуже мала і теж через відсутність глобальної системи мотивації до інвестування в низьковуглецеву економіку.

3. Картельне інвестування окрім переваг має свої недоліки — це добровільність, слабкість мотивації, безсистемність, секторальність, вибірковість. Тому інвестиції картельних формувань теж малі як в порівнянні з їх інвестиційним потенціалом, так і в порівнянні з інвестиційними потребами. Основна причина в тому, що відсутня ефективна централізована в глобальному плані система мотивації інвестиційних процесів у сталий низьковуглецевий розвиток.

Література:

1. Андреева Н.Н. Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление: монография / Н.Н. Андреева. — Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2006. — 536 с.

2. Вовк С. Тенденції сучасного інвестування: ТНК / С.Вовк // Журнал європейської економіки. — №3. — 2012. — С. 296—318.

3. Герасимчук И., Илюмжинова К., Шорна А. Чистая выгода для России: преимущества ответственного финансирования. Доклад Программы по экологизации рынков и инвестиций WWF / Под ред. И.Герасимчук, К.Илюмжиновой и А.Шорна. — М.: Франкфурт-на-Майне — Йоханнесбург: WWF, 2010.

4. Доспехова Е. Покрытые "зеленью" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.depo.ua/ru/delovaja-stolica/2013_ds/fevral_ds2013/5-611/98080.htm

5. Полонская Ю. Российский финансовый сектор в низкоуглеродном мире: на пороге перемен // "Проектное финансирование — International and russian project finance". — № 1—2 (001-002). — 2010. — 60 с.

6. Сафонов В. Глобальный вызов транснациональных корпораций // Зеркало недели. — № 31. — 16.08.2003.

7. Харічков С., Андреева Н. Зелені інвестиції як катализатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження. / С. Харічков, Н. Андреева // Економіст. — №12. — 2010. — С. 16—21.

8. UNEP Finance Initiative. United Nations [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.unepfi.org/publications/climate_change/index.html

9. Principles for Responsible Investment. UNEP [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.unpri.org/>

10. На порядку денному — відповідальне інвестування. 24 травня 2011. Київ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://blog.scm.com.ua/ua/2011/05/24/naporyadku-dennomu-vidpovidalne-investuvannya/>

11. Equator Principles. International Financial Corporation [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.equator-principles.com/index.php/all-ep-association-news/254-revised-ps>

12. World Investment Report 2010. Investing in a low-carbon economy [Electronic Resource] // UNCTAD. — Mode of access: http://unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf

13. Транснациональные корпорации [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.uptrading.ru/main/internet_trejding_na_finansovyh_rynkah/informacionnyj_blok_trejderainvestora/ekonomika_i_politika/mirovaya_ekonomika/transnacionalnye_korporacii/

References:

1. Andreeva, N.N. (2006), *Jekologicheski orientirovannye investicii: vybor reshenij i upravlenie*. [Environmentally oriented investment: choice-making and management], IPRJeJel NAN Ukrainy, Odessa, Ukraine.

2. Vovk, S. (2012), "Trends of modern investment: TNC", *Zhurnal ievropejs'koi ekonomiky*, vol. 3, pp. 296—318.

3. Gerasimchuk, I. Iljumzhinova, K. and Shorn, A. (2010), *Chistaja vygoda dlja Rossii: preimushhestva otvetstvennogo finansirovaniya. Doklad Programmy po jekologizacii ryнков i investicij [Net profit for Russia: the benefits of responsible finance. Report Programme Trade and Investment]*, WWF, Moscow-Johannesburg — Frankfurt am Main.

4. Dospheva, E. (2013), "Covered with green", *Delovaja Stolica*, [Online], vol. 5, available at: http://www.depo.ua/ru/delovaja-stolica/2013_ds/fevral_ds2013/5-611/98080.htm (Accessed 12 Aug 2014)

5. Polonskaja, Ju. (2010), "Russian financial sector in low-carbon world: on the threshold of change", *International and Russian project finance*, vol. 1—2, pp. 60.

6. Safonov, V. (2003), "The global challenge of transnational corporations.", *Zerkalo nedeli*, vol. 31.

7. Kharichkov, S. and Andrieieva, N. (2010), "Green investment as a catalyst for transition to the new course of economic development: international guidelines and implementation perspectives", *Economist*, vol. 12, pp. 16—21.

8. United Nations. (2013), "UNEP Finance Initiative. Climate Change Work Programme", available at: http://www.unepfi.org/publications/climate_change/index.html (Accessed 22 May 2015).

9. United Nations. (2013), "UNEP Finance Initiative. Principles for Responsible Investment.", available at: <http://www.unpri.org/> (Accessed 12 Aug 2014).

10. Corporate Blog SCM (2011), "On the agenda — responsible investment", available at: <http://blog.scm.com.ua/ua/2011/05/24/naporyadku-dennomu-vidpovidalne-investuvannya/> (Accessed 12 May 2015).

11. Equator Principles. (2012), "The Newly revised IFC Performance Standards — Guidance on Implementation by EP Association Members", available at: <http://www.equator-principles.com/index.php/all-ep-association-news/254-revised-ps> (Accessed 17 November 2013).

12. UNCTAD (2010), "World Investment Report 2010", available at: http://unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf (Accessed 11 September 2014).

13. The official site of Up Trading (2011), "Transnational Corporations", available at: http://www.uptrading.ru/main/internet_trejding_na_finansovyh_rynkah/informacionnyj_blok_trejderainvestora/ekonomika_i_politika/mirovaya_ekonomika/transnacionalnye_korporacii/ (Accessed 5 April 2015).

Стаття надійшла до редакції 05.01.2016 р.